

Der er skrevet meget om agent Jørgen Bruhn og om hans søn, Hans Bruhn. Om sidstnævnte udgav Løjt Lokalhistoriske Forening i 2008 bogen "Manden der red på en delfin". I slutningen af denne bog nævnes, at der er flere beretninger bl.a. fra krigene 1848-51 og 1864, som måske udgives ved en senere lejlighed. Som en smagsprøve bringes her en af Hans Bruhns erindringer fra 1864. Den har lokalhistorisk interesse, og desuden kombinerer den både den lille og den store historie. Den giver endvidere anledning til at man stiller sig selv spørgsmålet: "Hvad nu, hvis?"

Erindring om en sejltur med prins Friedrich Carl og hans generalstab fra Aabenraa til øen Barsø og tilbage den 16. august i året 1864

Under krigen 1864 mellem Danmark og Preussen og Østrig, og efter at våbenstilstanden var afsluttet, kom jeg en dag til Aabenraa temmeligt sent om eftermiddagen og mødte prins Friedrich Carl¹, som havde sit kvarter på Storetorv. Han spurgte mig, om jeg mon kunne sejle ham og hans generalstab til Barsø og tilbage i vores sejlbåd, Chineser, efter at de havde indtaget deres middagsmad. Det ville jeg gerne, hvis de ikke blev siddende for længe ved middagsbordet, for dagene var blevet tydeligt kortere, og det blæste temmeligt frisk fra nordvest.

I mellemtiden ville jeg gøre båden klar og vente på dem på Skibbroen. Min bror, Ludolph Bruhn, kaptajn Georg Wildfang og min søn, Christian Friedrich, hjalp mig. De ville gerne med på turen, hvilket prinsen heller ikke havde haft noget at indvende imod.

Hen ad klokken atten kom herskabet ned til båden, nemlig: Prins Friedrich Carl, general Moltke², en østrigsk søofficer ved navn Lindner, som var tilknyttet den preussiske generalstab, og ni andre stabsofficerer. Vi lagde straks fra land, og prinsen bad mig om tilladelse til, at den østrigske søofficer måtte styre båden, hvilket jeg indvilligede i. Vi var nu 16 mand i båden ved siden af mange frakker etc., og skønt båden var 24 fod lang, blev der kun lidt plads tilbage til at manøvrere båden.

Vinden var gunstig og frisk, det gik hurtigt fremad, og søofficeren fortalte om sine mange heltegerninger på sine sejlture i Adriaterhavet. Jeg sagde til ham, at sejlads der og her i Aabenraa Fjord var helt forskelligt, hvilket han benægtede, og han tog mig det ganske ilde op. Jeg tav da og lod ham beholde sin mening.

Vi sejlede altså meget hurtigt til Barsø på omtrent fem kvarter og lagde båden for anker ved landingspladsen. Officererne gik alle i land, og på mit spørgsmål til prinsen, om jeg skulle gå med dem op til gårdene, som jeg kendte godt, svarede han mig, at han hellere så, at jeg blev ved båden for at være klar til afgang når som helst. Nok om det, de havde ikke været væk længere end ti minutter og kunne næppe have nået op til den første gård, før de sporenstregs kom tilbage til stranden, sejlede ud i båden og sagde, at vi skulle se at komme tilbage til Aabenraa.

Grunden til denne hastige tilbagekomst er jeg aldrig blevet klog på. Noget må være sket på øen, som de ikke brød sig om. Der lå ingen danske soldater på øen, og desuden var våbenstilstanden også indtruffet. Noget

må de have frygtet, for ellers ville de ikke være kommet så hurtigt ud igen, men jeg hørte dem ikke sige et ord om det.

I mellemtiden var det næsten blevet mørkt, og vinden havde taget til. Af og til kom der stærke vindstød fra nordvest, og vi måtte hele tiden krydse. Søofficeren bad mig, om han igen måtte tage roret, hvilket jeg ikke godt kunne nægte ham, og vi stod kækt over mod Alssund.

Der var temmelig hård søgang, jo mere vi kom ud i Aabenraa Fjord, og der kom stærke vindstød. Søofficeren holdt ikke båden nærmere ved kysten for at mindske farten, sådan som jeg flere gange bad ham om – snarere tværtimod. Da båden sejlede meget godt, og søen kom mere forfra, så stak den ved denne fart boven helt under vand, og også bagfra kom der meget vand ind. Jeg kan uden at lyve påstå, at ingen af de 16 mand ombord efterhånden havde et tørt stykke tøj. Vi lænsede vand ud af båden med pumpen og med vores hatte, men det forslog intet, og vandet steg i båden for hvert minut. Vi var mange i båden, og ikke alle i stand til at lænse, og båden var snart halvt fuld af vand, hvorfor den lå mere og mere dybt. Jeg kan ikke nægte, at jeg blev noget ængstelig.

Da sagde min bror, som sad forrest i båden, til mig på dansk: „Hans, Hans, det her går ikke længere, vi drukner“. Moltke, som talte og forstod dansk, spurgte mig straks, hvad min bror havde sagt, og jeg gentog det for ham. Nu hørte prinsen det også og sagde straks til mig, at jeg for Guds skyld straks skulle tage roret og ikke risikere noget. ”De ved jo selvfølgelig bedst som skibsejer“. Søofficeren tog det ilde op, men prinsen befalede det, og det var også på højeste tid. For jeg er overbevist om, at hvis vi var blevet ved på denne måde endnu ti til femten minutter, ville vi være gået ned med mand og mus, for båden tog stadigt mere vand ind over boven, jo lavere den lå. Jeg tror næppe, at nogen ville have kunnet svømme i land, for det var midtvejs mellem Barsø og Varnæs Hoved, høj søgang og kulsort nat.

Det ville have været en skændsel for os alle, hvis vi havde mistet livet på en så uforsigtig måde. Og hvis prins Friedrich Carl og general Moltke var druknet her, kunne det nemt have fået stor indflydelse på de senere krige mod Østrig og Frankrig.

Jeg tog således straks roret, lagde båden om mod Løjt, hvor den løb mere med bølgerne og ikke mere tog vand ind. Vi lænsede nu en del af vandet, og faren var for så vidt overstået. Det var kulsort, og nu gjaldt det om at holde udkig efter Løjt, så to unge løjtnanter stod forrest ved bovsprydet med liner og bådshager og skulle sige til, når de kunne pejle bunden. Endelig råbte den ene, at han mærkede grund, ankeret blev kastet, skønt vi stadig var på dybt vand, og løjtnanten ikke kunne have mærket grund. Vi gjorde sejlet fast, og to af de yngre løjtnanter sprang uopfordret med tøj og det hele i vandet og svømmede ind til stranden. De fandt en lille båd, der lå ved Sønderskov, og den slæbte de med til vores båd.

Der herskede nu en munter stemning blandt officererne, efter at de havde overstået denne ret farlige oplevelse, og der ikke mere var fare på færde. Dog havde de det ikke så godt med Lindner, som var mere vant til at sejle i Adriaterhavet. Nu ville prinsen selv ro den lille båd som færgemand, men der blæste en temmelig stærk fralandsvind, og båden drev af. Jeg måtte springe overbord og trække båden i land.

Vi landede midtvejs mellem Skarrev og Sønderskov, og jeg besluttede straks at gå til kaptajn Wolle Schmidt³ i Skarrev for at varsle ankomsten af hele generalstaben. Jeg smed min gamle, våde frakke på stranden, bad herrerne om at gå langs stranden til Skarrev og løb så i forvejen med bare ben. Da jeg kom frem, fandt jeg storstuen oplyst, og kaptajn Schmidt sad sammen med en artilleriofficer ved bordet med en flaske rhinskin,

medens en af døtrene spillede klaver. Da jeg nu havde meldt om vores indkvartering, kom rhinskvinen snart af bordet, og alt blev gjort klar til modtagelsen af de høje herrer.

Knap ti minutter ankom de da også, prinsen med min våde frakke over armen, da han havde set, at jeg smed den på stranden. Nu blev der trakteret med vin etc., døtrene spillede musik, og det var ikke langt fra, at selv den gamle Moltke begyndte at danse. Der herskede en tilstand af lighed og frihed, og enhver følte sig utvungen og veltilpas, skønt alle var gennemvåde.

Nu skulle der rekvireres vogne for at bringe herrerne til Aabenraa, hvilket ikke var helt enkelt, for den var allerede over elleve, og naboerne sov allerede sødt. Men det kunne ikke nytte noget, ellers måtte der bruges magt. Endelig kom kaptajn J. P. Boisen med sin vogn, Schmidt med sin og Peter Holdt med en enspænder. Sidstnævnte var i dårligt humør, fordi han således skulle ud af sengen, og ville kun have to personer med i vognen. Men før han vidste et ord af det, var der klatret fire mand op til ham. En ung løjtnant trak hans hat ned over øjnene på ham og sagde: "Vær nu bare en rar gammel far, det kan vi så godt lide", og han kunne til sidst ikke andet end le ad det.

Omkring midnat kørte de så afsted fra Skarrev, idet de takkede for det venskab, man havde vist dem, og de ankom alle velbeholdne til Aabenraa. Man havde været meget bekymrede for dem og halvvejs opgivet dem, da man havde sendt stafetter overalt, men ikke kunnet finde noget spor. Jeg, kaptajn G. Wildfang og min søn blev natten over i Skarrev og sejlede næste morgen båden til Aabenraa, hvor prinsen modtog os ved Skibbroen og var meget glad for den oplevelse, han havde fået, og hermed var vores Barsøtur til ende.

Hans Bruhn

Efterskrift

Søfolk er berygtede for røverhistorier, og historier, som bliver nedskrevet flere år efter begivenhederne, kan risikere at blive gjort mere dramatiske. I det foreliggende tilfælde må man dog formode, at historien er korrekt i store træk, for der var givetvis stadig mange af de involverede i live, da beretningen blev nedskrevet og senere, da den blev publiceret første gang.

En krig rummer ved siden af de militære begivenheder også mange fredelige perioder, og under krigen i 1864 var der sådan en fredelig periode i august efter indgåelse af våbenstilstanden. Prins Friedrich Carl og hans generalstab benyttede derfor lejligheden til en udflugt til Barsø, og alt var derfor lagt op til en hyggetur.

Men allerede i starten fornemmer man en smule ængstelse: Det er sent på dagen, vejret er frisk, og det bliver tidligt mørkt. På Barsø er der noget som forskrækker de

garvede militærfolk. Vi får ikke at vide hvad det er, men under hele krigen er det danskerne, som har herredømmet til søs, og det kunne tænkes, at det har sat sig spor på Barsø i form af efterladt udstyr eller en teltlejr. Det kan også tænkes, at nogen har advaret dem mod faktiske eller indbildte farer.

På vejen hjem bliver faren konkret, idet den østrigske søofficer, som har fået overladt kommandoen af båden, fører den, så den er nær ved at gå ned. Som forfatteren skriver, var der i så fald nok ingen, som ville være nået levende i land, og læseren spørger uvilkårligt sig selv: Hvad ville der være sket? Fra prøjsisk-østrigsk side ville man nok ikke bare tage til efterretning, at hele hærledelsen forsvandt på en sejlads i et af Danmark behersket farvand. Og måske ville den danske krigsledelse have set muligheden for at forbedre de militære positioner ved et overraskelsesangreb.

Endelig kunne det – som Hans Bruhn selv er inde på - have haft nærmest verdenshistorisk betydning, hvis general Moltke var druknet i 1864. Han var det strategiske geni bag mange af de prøjsiske og tyske sejre i frem mod 1871, og det er tvivlsomt, om de kunne være opnået uden ham. Det tyske kejserrige var så heller ikke blevet udråbt i 1871, og så ...

Her kommer vi nu over i det, man kalder kontrafaktisk historieskrivning, hvor man ud fra kendskabet til begivenheder, som rummede en særlig risiko for et andet udfald end det faktiske, forestiller sig, hvad der kunne være sket. Eller med andre ord: Man studerer i særlig grad hændelser, hvor man føler, at historien vipper på en knivsæg, og hvor de forskellige udfald ville få vidt forskellige konsekvenser. Og det gjorde historien den augustaften i 1864.

Noter

¹ Prins Friedrich Carl (1828 – 1885) var nevø til kong Wilhelm I af Preussen, som i 1871 blev hyldet som tysk kejser. Prinsen fulgte en militær karriere, og deltog i begge slesvigske krige. I krigen i 1864 havde han først kommandoen over de prøjsiske tropper i Slesvig-Holsten, og efter feltmarskal Wrangels afgang i maj 1864 fik han kommandoen over alle de østrigsk-prøjsiske tropper.

² Helmuth von Moltke (1800 – 1891) var oprindeligt uddannet på kadetskolen i København, men trådte i 1822 i prøjsisk tjeneste. I 1864 var han general og leder af den prøjsiske generalstab.

³ Kaptajn Wolle Schmidt var jf. slægtsoversigten i 2008-udgivelsen gift med en kusine til Hans Bruhn.

I Møller og Hvidtfeldt udgave fra 1957 af Hans Bruhns erindringer nævnes, at der findes fire manuskripter til Hans Bruhns erindringer, og at det ene, Kalø-manuskriptet, bl.a. indeholder erindringer vedr. de to slesvigske krige. Det anføres, at det ejes af gårdejer Beck på Kalø. Dette manuskript findes nu i Rigsarkivet, og på dets forreste side er følgende skrevet:

*”Fru Fürstenau født Bruhn Aabenraa
bestemte, at efter hendes Død skulde jeg have
denne Bog, hendes Søn i Berlin havde ingen
Interesse i samme
Kalø i Maj 1939, Chr. Beck”*

Fru Fürstenau er givetvis Hans Bruhns datter, Thekla, som var født i 1857, og som blev gift med Richard Fürstenau i 1881 (ubekræftet oplysning fra www.myheritage.dk). Det var en Richard Fürstenau - Apenrade som i 1893 udgav, hvad han kaldte dagbogsblade fra den afdøde kaptajn Hans Bruhn på Ny Mølle ved Aabenraa. Historien om Barsøturen er med i Fürstenaus udgivelse i redigeret stand, og den er suppleret med en beretning om Hans Bruhns besøg hos prins Friedrich Carl i Potsdam, hvor han bl.a. får at vide at den østrigske søofficer, Lindner, tilfældigvis var en af de første fanger, som prinsen tog i krigen i 1866 mod Østrig.

Historien om Barsø-turen findes på side 270 – 275 i Kalø-manuskriptet, som ikke er dateret, men da forfatteren nævner den fransk-tyske krig, må det være skrevet efter 1870. Manuskriptet omfatter 326 sider, og den sidste side slutter midt i en sætning.

Litteratur

Erland Møller og Johan Hvidtfeldt: Kaptajn Hans Bruhns erindringer. 1957

Uwe From (red.): Kaptajn Hans Bruhns Erindringer - Manden der red på en delfin. 2008

R. Fürstenau: Erinnerungen eines Nordschleswigers aus den Kriegsjahren 1848/49 und 1864. Apenrade 1893

Rigsarkivet: Arkivskaber: Bruhn, Hans, Arkivserie: Kaptajn Hans Bruhns erindringer, Løbenummer: Samlepakke 7 (Kaløbogen)